

En Note om Genbrug

Alasdair Gray, forfatter og billedkunstner

af forskningsbibliotekar, cand.mag. Ruth Bentzen

Midt i 1960'erne kom en ny opblomstring i skotsk litteratur. Mens forrige generations milieu med enkelte undtagelser havde været land- eller småstadssamfundet, henlagde man nu i stigende grad handlingen til storbyen, hvor specielt Glasgow med sine trøstesløse slumkvarterer er fremtrædende i skildringerne.

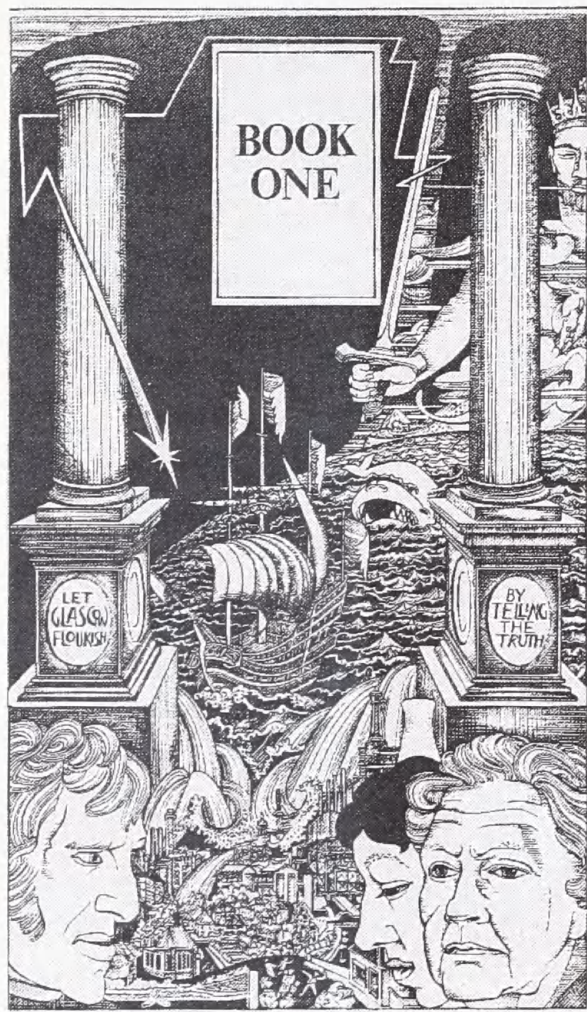
Et af de mest markante skud på denne stamme er Alasdair Gray, der i 1981 med sin store roman *Lanark* giver en Joyce'sk-Kafka'sk science fiction skildring af Glasgow. Det tog ham ca. 20 år at skrive og få publiceret denne sprudlende detaljerige roman, der med rette er blevet betegnet som et „landmark“ i skotsk litteratur. Den er siden fulgt op af en række romaner og novellesamlinger, fyldt med ligeså voldsomme, barokke og fascinerende skildringer.

Alasdair Gray blev født d. 28. december 1934 i Glasgow. Fra sin tidligste barndom var hans hovedinteresser bøger og billeder. Tekst og billede har for ham siden været uløseligt forbundne. Foruden at være noget af en læsehest var han også selv produktiv fra en tidlig alder på begge punkter. 11 år gammel optrådte han i BBCs skotske børnetime med digte, han havde skrevet over en af Æsops fabler. At skrive og tegne var to sider af samme sag for Gray. Efter endt skolegang blev han optaget på kunstakademiet i Glasgow (Glasgow School of Art). Her specialiserede han sig i årene 1952-57 i vægmaleri. Sin kunstneruddannelse supplerede han med en kort læreruddannelse. Grays billedlige fremstillinger er blevet inddelt i tre grupper. Vægmalerier, bogkunst og portrætter. Hans vægmaleri udfoldede sig bl.a. i Greenhead Church i Glasgowforstaden Bridgeton i årene 1958-62. Beklageligvis blev kirken nogle år senere nedrevet og Grays store vægmalerier gik derved tabt, kun nogle få

fotografier vidner om Grays storladne skildring af verdens skabelse. I Saltire Society's serie af forfatterselvbiografier har Gray givet en humoristisk men også seriøs skildring af sig selv og sin kunst, - her et par citater til illustration.

Sig selv beskriver han således: „In repose the expression of the face is as glum as that of most adults. In conversation it is animated and friendly, perhaps too friendly. I usually have the over-eager manner of one who fears to be disliked. When talking freely I laugh often and loudly without being aware of it“. Og om sine værker udtaler han bl.a. følgende: „While writing or painting I forgot myself so completely that I did not want to be any different ... I tried to tell convincing stories by copying into them pieces of myself and people I knew, cutting, warping and joining the pieces in ways suggested by imagination and the example of other storymakers, for I wanted to amuse, so my stories contain monsters ... When copying a thing from the experienæ of myself or acquaintanæs I often gave it a context like the one where it happened, and often did not ... My most densely and deliberately autobiographical writing is in books 1 and 2 of *Lanark* ... My family and schooling made art seem the only way to join mental adventure, physical safety and social approval. Indeed, they pressed upon my bundle traits in a way which made other work seem dull or threatening ... I don't think Scotland a better country, Glasgow a better city than any other, but all I know of Hell and Heaven was learned here, so this is the ground I use, though sometimes I disguise the fact ... „. Og dette kan følges op af hans svar på spørgsmålet om hvilke temaer, der er dominerende i hans billeder: „The garden of Eden and the triumph of death. All my pictures use one or both ... Any calm place where folk are enjoying each other's company is heavenly. Any place where crowds struggle with each other in a state of dread is a hell, or the doorstep of hell“.

Grays bogkunst udfolder sig først og fremmest i hans egne bøger, selvom hans karakteristiske streg også træffes i bl.a. tidsskrifter som *New Edinburgh Review* og *Chapman*. Han tilrettelægger siderne med diverse dekorationer og vignetter og bøgerne udstyres med detaljerige illustrationer. Også titelblade og omslag til såvel hans egne bøger som til andres gøres til genstand for hans fantasifulde udfoldelser. Det er en rig billedverden fuld af fantasifulde og groteske detaljer, hvor han også til tider suverænt omskaber tidligere tiders billedlige fremstillinger til illustrationer i sine egne bøger. Baroktidens bogkunst synes at inspirere ham i opsætningen af titelblade, men også Durer og William Blake spores som inspiratorer for ham. Her

Lanark 1981. Titelblad til Book One..

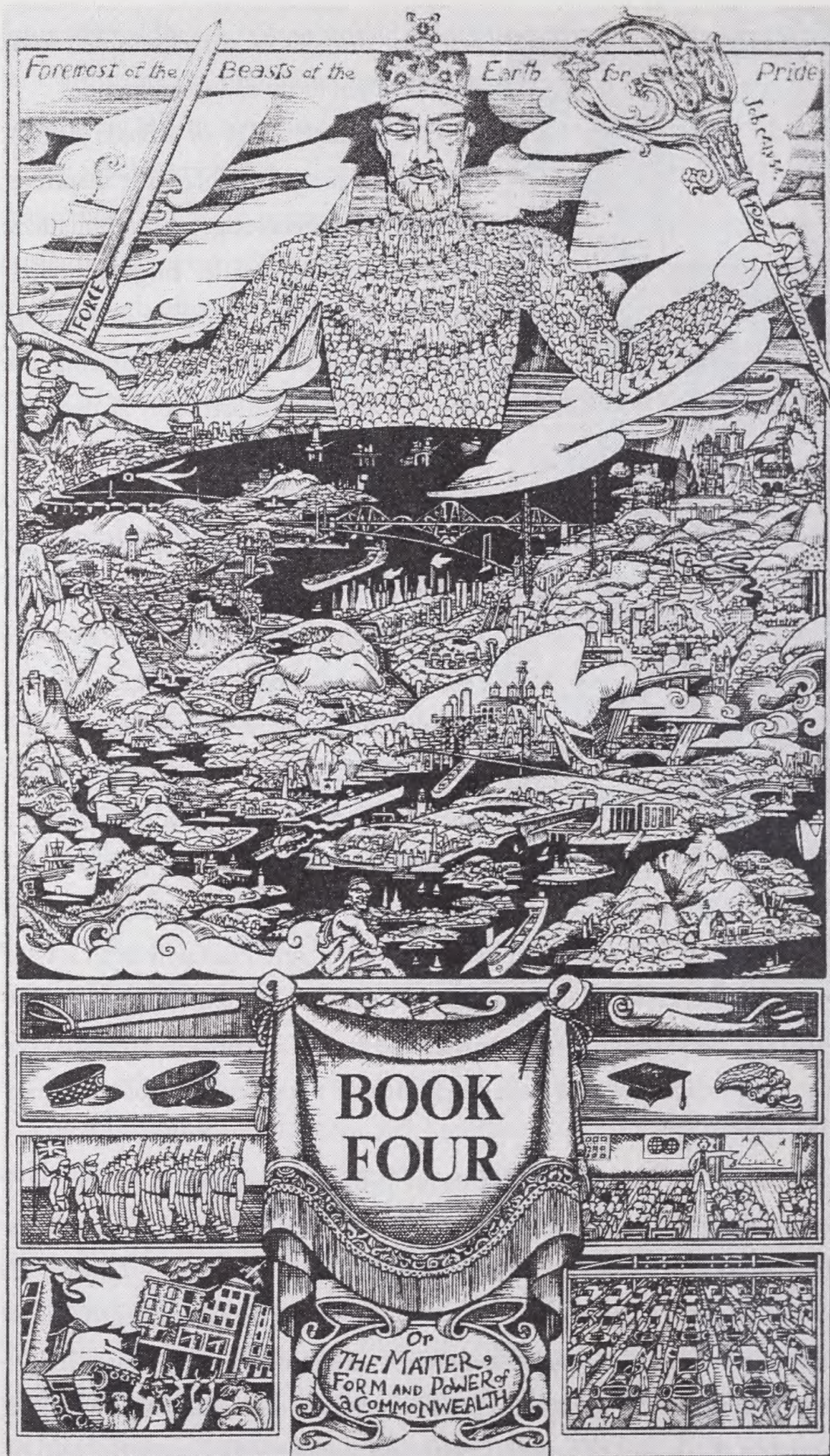
skal blot omtales et par eksempler, hvor inspirationen er ret så iøjnefaldende.

Først *Lanark. A Life in 4 Books* (1981).

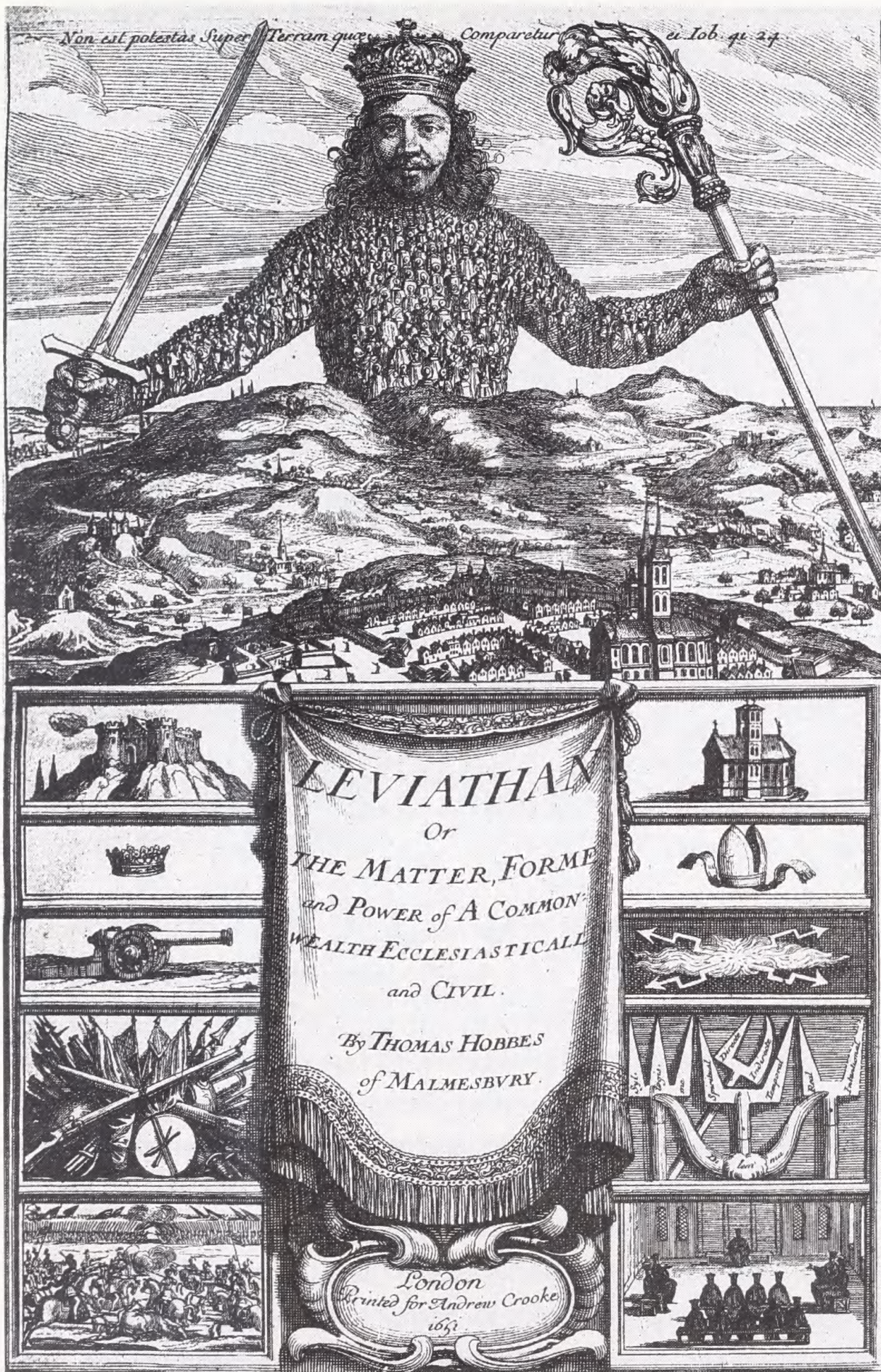
Hver bog har eget titelblad alle inspireret af baroktidens detaljerige og symboladede kobberstukne titelblade. Bogens hovedtitelblad angiver at hver bog er udstyret „with allegorical titlepages imitating the best precedents“. (Illustration af dette titelblad se *Magasin* 6. årgang nr. 4, s. 10). Titelbladet til bog 4 bringer straks et af 1600-tallets kendte værker i erindring nemlig Thomas Hobbes: *Leviathan*. London 1651. Billedets opbygning stemmer overens, men detaillerne er omhyggeligt tilpasset Gray's intention. F.eks. omskabes *Leviathan*-titelbladets hovedbilledes 1500-1600-tals landskab og bymilieu til nutidens Glasgows industrielle virvar, og de små billeder på hver side af titlen moderniseres i

den Gray'ske version. F.eks. nederst til venstre erstattes rytterkampen hos Gray af sammenstyrtende huse, tanks og en flygtende rædselsslagen civilbefolkning osv. osv. sektion for sektion. En antydning til dette titelblad aner vi i titelbladet til bog 1. Da romanen året efter udsendtes som paperback, brugte man *Leviathan*billedet som omslag.

Novellesamlingen *Unlikely Stories Mostly* fra 1983 vrimler med illustrationer, I sine „Acknowledgements“ bagest i bogen meddeler han at „Illustrations in this book are drawn from work by Paul Klee, Michelangelo, Raphael, Piranesi, G. Glover, W. Blake, E. H. Shepherd ...“, men alt har naturligvis fået et umiskendeligt Gray'sk strøg eller streg, f.eks. afsnittet *Logopalldancy*, hvoraf atter ifølge hans „Acknowledgements“ a third is edited from pamphlets Sir Thomas Urquhart published when he was imprisoned in the Tower of London, with additional phrases from the Earl of Clarendon, John Miton, Edward Philips, John Aubrey and Malcolm Ellood; also

Lanark. 1981. Titelblad til Book Four.

Kobberstukket titelblad til Thomas Hobbes *Leviathan*, 1651.

LOGOPANDOCY

Titelblad til *Logopandancy* fra *Unlikely Stories mostly*. 1983.

Thomas Urquhart of Cromarthy: *Logopandectei-son*. 1653.

some Greek neologisms devised by Janet Sisson. “ En sammenstilling af originaltitel-bladet til Thomas Urquharts *Logopandectei-son* (1653) med den Gray’ske version illustrerer også det Gray’ske prægede genbrug. Urquhart-titelbladet genbruges senere i et specialnummer af tidsskriftet *Chapman* om skotsk litteratur (se *Magasin* årgang 6 nr. 4, s. 18). Afsnittet i novellesamlingen *Prometheus* her leder titelblad og slutvignet vore tanker til Blake eller Michelangelo? Figuren her genbruges på titelblad og omslag til romanen *The Fall of Kelvin Walker* (1985).

1992 så offentliggørelsen af endnu en Gray-publikation nemlig *Poor Things. Episode from the early life of Archibald McCandless M.D. Scottish public health officer edited by Alasdair Gray*. Også denne sprudlende roman er rig på illustrationer og bogdekorationselementer. Blandt en række „portrætter“ af bogens hovedpersoner træffer vi et af pigen Bella Baxter med Grays titel „Bella Caledonia“. Damens posi-

Portræt af Bella Caledonia fra romanen *Poor Things*. 1992.

tur i dette umiskendelige Gray-portræt leder straks tanken hen på et verdenskendt kvindeportræt, nemlig Leonardo da Vincis „Mona Lisa“. Leonardos landskabelige baggrund er dog her udskiftet med det „Byskab“ som vi kender fra Grays *Lanark* illustration.

Fra novellesamlingen *Ten Tales Tall & True* (1993) kan vi slutte af med et eksempel på Grays portrætter nemlig slutvignetten fra „historien“ *Mister Meikle An Epilogue* som er sammensat af bl.a. en række forfatterportrætter. Titlen på samlingen indikerer også den blanding af facts and fiction, som vi træffer i alle de Gray'ske frembringel-

Vignet fra samlingen *Ten Tales Tall & True*. 1993. Blandt portrætterne ses Iain Crichton Smith, Norman MacCaig, Robert Garioch?, Edwin Morgan, Sorley MacLean, George Mackay Brown og James Kelman.

ser. Arthur E. Meikle i denne novelle var Alasdair Grays lærer i Glasgow. I *Lanark* optrådte Meikle under eget navn, men der som her i omgivelser og situationer - „tall or true“?? - I *Lanark* forsynede Gray et parti af teksten med „noter“ og hvad han benævner *Index of Plagiarisms*, men også her leger han kispus med læseren og bruger og omformer alt hvad han „låner“, „plagiere“ efter eget hoved og forgodtbefindende.

Foruden de forbilleder, vi har påpeget, træffer man også billeder, der leder tanken hen på William Blake, en anden kunstner for hvem ord og billede også var tæt forbundne og som også gik meget op i sine publikationer fremtrædelsesform; men det er en anden historie.

Og så kan enhver gå på opdagelse i Grays verden i tekst og billeder og opleve, hvorledes tidligere tiders elementer anvendes, omskabes, genbruges og aktualiseres efter Grays øjeblikkelige behov og hensigt, thi alt hvad han låner får hans umiskendelige stempel - han er helt sin egen.

Det kgl. Biblioteks bestand af Gray's bøger er alle registreret i bibliotekets database REX. Litteratur om Alasdair Gray kan bl. a. findes med udgangspunkt i følgende værker:

Alasdair Gray. Edinburgh, Saltire Society, 1988.
Saltire self-portraits no. 4.

The Arts of Alasdair Gray edited by Robert Crawford and Thom Nairn. Edinburgh 1991.

Bear Witschi: *Glasgow Urban Writing and Postmodernism: a study of Alasdair Gray's fiction*. Frankfurt am Main 1992.

The Scottish Novel since the Seventies: New Visions, Old Dreams. Edited by Gavin Wallace and Randall Stevenson. Edinburgh 1993

Portræt af Alasdair Gray

